

יסוד הבית

גליון שבועי להגברת המודעות בנושא הצניעות
בהכוונת גדולי הרבנים שליט"א

מנהג המקום

בתורת רפיון בקיום התורה ומצוותיה).

ההולך ממקום למקום ואין בדעתו לחזור למקומו, חלים עליו מנהגי מקומו החדש בין להקל ובין להחמיר. ואם בדעתו לחזור למקומו, נוהג כמנהג מקומו להקל ולהחמיר. אולם אשה ההולכת למקום בו נהוג להחמיר בתוספת צניעות, חייבת לנהוג כחומרי המקום אליו באה, אף שבדעתה לחזור למקומה, משום הרהור האנשים (ביה"ל עה, ד"ה שערות). לפיכך נשים ובנות הבאות לבקר או לדור בארץ ישראל, עליהן להתלבש לכל הפחות כפי הצניעות המקובלת אצל הנשים הצנועות בארץ הקודש.

ב. מחלוקת הפוסקים: הלכה שיש בה מחלוקת הפוסקים, ובעיר אחת נהגו כדברי האוסר, הדבר נחשב כפסק הלכה (מג"א תקנא, ז). לדוגמא, נחלקו חכמי התלמוד האם חובת כיסוי הראש נוהגת גם בבית, ובנות ישראל נהגו מדורי דורות כדעת המחמירים, וכן נפסק להלכה (ש"ת חת"ס לו, וכן נראה שנקט הביה"ל ס"ל עה ד"ה ודע לעיקר).

ואם פשט המנהג להקל, אם הוא מחמת שרב המקום למדס כן, הולכים אחריו, ואם לאו אין ממש במנהגם, ועליהם לנהוג כפי כללי פסקי ההלכה (רמ"א חו"מ כ, ב. פר"ח תצו, יא).

ג. מראית העין: איסור מראית העין מוזכר רבות בגמרא ובפוסקים, ובכלל זה כל מעשה הנדמה לאחרים כעבירה, באשר הדבר גורם לחשד ולרפיון בקיום התורה ומצוותיה.

הלכה זו נוהגת בכל חלקי התורה בכלל, ובמצות הצניעות בפרט, משום שאחד מאופני משיכת הלב הוא לגרום לרואה הרגשה שהמקום אינו מכוסה (ש"ת מהרי"ל דיסקין קו"א ריג). לפיכך הנמצאת במקום בו עלולים העוברים והשבים לטעות שאינה מכוסה כראוי (כגון, באזורים שאינם חרדיים וכדו'), עליה לחזור אחר תלבושת ללא חשש מראית העין (משנ"ב עה, טו).

ד. דת יהודית: הנהגות רבות אסורות לבנות ישראל, משום חוסר הצניעות או עזות המצח שבהן, וכולן נכללות תחת הכותרת "דת יהודית", הנהגות אלו אסורות בכל מקום ובכל זמן. **היהדות אינה משתנה לנצח, ובודאי לא כתוצאה מהשפעות הגוים והנסחפות אחריהם.** יסוד זה החזיק את היהדות בכל הדורות כנגד הרוחות הנושבות.

וכך מבואר **במשנ"ב** (עה, ב) וז"ל: אבל זרועותיה ושוקה, **אפילו רגילין** לילך מגולה כדרך הפרוצות אסור. **ובשער הציון** (ה) כתב מקור לאיסור גילוי הזרועות מהגמרא בכתובות (עב): שמוכח שם שזהו בכלל "דת יהודית". ע"כ. ומבואר שעל אף שמדובר במקום שכך רגילין ללכת רח"ל, עדיין יש בכך איסור משום **המשך בעמוד הבא >>>**

בגליונות הבאים נעסוק מעט בסוגיא החשובה "מנהג המקום" שמשליכה רבות על הלכות הלבוש לפרטיהם ולגדריהם, "ותן לחכם ויחכם עוד".

הלכות הצניעות המובנות בשכל הישר, הן מחמת מידת הצניעות, הן מחמת ענין החטאת הרבים, הרי הן נוהגות בכל מקום ובכל זמן (וכמבואר להלן אות ד' וכן בגליון הבא בעזרת ד').

ישנן הנהגות נוספות של "תוספת צניעות" התלויות במנהג המקום, הנהגות אלו מקורן במנהג בנות ישראל, ונקבעו בגמרא ובפוסקים בתורת הלכה (במקום שנהגו) מכמה טעמים ואופנים, וכפי שיפורט בגליונות הבאים, ויבואר שכל המושג של "מנהג המקום" לא נאמר אלא על תוספת צניעות או על הנהגה מתוקנת בלבד (כלומר, בדרך כלל הוזכר ענין מנהג המקום לגבי הידור ותוספת צניעות, אך לעיתים המנהג הוא להקל בפרט מסוים, אך אין כל תוקף למנהג זה אלא כשהונהג בדרך ישרה ומתוקנת על פי כללי ההלכה וע"י גדולי הדור וכדו', אבל כאשר הונהגה הקולא שלא בדרך הישרה והמתוקנת אין לה תוקף של מנהג כלל - חזו"א א"ח ט, ח).

א. אל תטוש תורת אמך: מנהגים רבים הונהגו בקהילות ישראל, מהן לשם גדרים וסייגים, ומהן לכבוד וחביבות התורה ומצוותיה. וכן בנות ישראל הידרו והוסיפו הנהגות רבות לשם תוספת צניעות, קהילה וקהילה ומנהגיה. המנהג מחייב את כל בני ובנות הקהילה וצאצאיהם אחריהם, כמו שנאמר (משלי א, ח): ואל תטוש תורת אמך.

וכה דברי **השו"ע** (יו"ד ריד, ב): קבלת הרבים חלה עליהם ועל זרעם, ואפילו בדברים שלא קבלו עליהם בני העיר בהסכמה, אלא **שנוהגין כן מעצמם** לעשות גדר וסייג לתורה. וכן הבאים מחוץ לעיר לדור שם, הרי הם כאנשי העיר **וחייבים לעשות** כתקנתן. עכ"ל.

ונחלקו הפוסקים האם מועילה התרת נדרים לביטול המנהג, וכתב **החיי אדם** (קכו, ט) שכל זה דווקא כשכל בני העיר באים לבקש התרה, אבל היחיד אינו יכול לבקש התרה לעצמו לכל הדעות (ועיי"ש שהוסיף עוד פרטים מתי שייך להתיר מנהג).

וכה דברי ב"ד משמור התורה: קהילות שקבלו על עצמן הנהגות נוספות, כגון: שאינן חובשות כלל פאה אלא רק מטפחת או כובע, וכן הנהגות לחבוש מטפחת או כובע מעל הפאה, צווארון סגור המכסה את הצוואר, שרוולים ארוכים עד כף היד וכדו', מחויבות להנהגות אלו ואסור להן לשנות ממנהגן, ועל זה נאמר: **"אל תטוש תורת אמך"**. עכ"ל.

מנהג שיש בו צד איסור אין הולכים אחריו, גם כשהונהג על פי חכמים וחשובים לצורך חיזוק הדת. (ביאור הלכה תרצ, יז בשם הפרי חדש ועוד, וגם המתירים לא נחלקו אלא כשהמנהג נתייסד ע"פ ותיקין בתורת חיזוק הדת וחיזוק המצוות, ובודאי לא כשהמנהג החל מפשוטי העם

הרימו מכשול מדרך עמי

נתבקשנו לעורר על חוסר תשומת לב שגורר בעקבותיו פירצה חמורה לאחרונה. הזוכים לעשות חתונות בימים אלו, עושים זאת ע"פ רוב במקומות פתוחים כחצרות, מוסדות, גינות וכדו', כאשר מסביב יש בניי מגורים, ישיבות או סתם רחובות שמהם אפשר לצפות על האירוע, ופעמים שהמקום אינו סגור לגמרי והעוברים והשבים רואים את עזרת הנשים מבחוץ. וכבר שמענו על מקרים לא מעטים, בהם נשים ונערות ניצפו מרקדות וכו' בחתונות, כשבחורים, ילדים ואברכים עוברים ורואים. כמובן דבר זה הינו חמור ביותר והרי זו פירצה שאין כדוגמתה, ד' ירחם. כדאי מאוד לעורר את בעלי השמחות על כך, שלא תצא תקלה תחת ידם ח"ו. כמו כן החובה מוטלת על כל אחת ואחת מהמשתתפות באירועים אלו, לבדוק היטב שהמקום נסתר לגמרי מעיני גברים, ואם אינו נסתר לגמרי - לא תרקוד ח"ו, ולא תתנהג כאילו אין רואים אותה, כדי שלא תכשיל את העוברים והשבים. וד' יגדור פרצות עמו ישראל.

מנהג המקום או הדרכת גדולי הדור!?

במכתב שאחריו העוסק גם הוא בנושא, שב המהר"ם וכותב: **צעקתי ימים רבים ולית דמשגח**, כי נראה מכוער מאוד, אע"ג דטרידי בעבידתיהו ולא מהרהרי, הרואים חושדים, ואפילו אדם עם אשתו, ועוד, אין כל אדם יודע שהיא אשתו, וכל איש הירא דבר ד' יש לו לצאת מבית הכנסת פן יראה כמסייע בידי עוברי עבירה, וגם אחרי ארי ולא אחרי אשה וכו', כל שכן בבית הכנסת ובחיקה. ושלוש, מאיר ב"ר ברוך זלה"ה. ע"כ לשון המכתב. פסק הלכה זה מצוטט מאוחר יותר ע"י הרמ"א (י"ד רסה, יא).

המסר - עלינו לקבל הדרכה מגדולי ישראל: מנהג משונה זה, שקשה להעלותו על הדעת בימינו אנו, צריך ללמד לקח את כולנו, עד כמה עלולים בני אדם למעוד ולאבד את הרגש ואת שיקול הדעת ביחס לצניעות. אפילו מצוה כה יקרה וקדושה כמצות ברית מילה, עלולה להפך לבמה פומבית להנהגה לא צנועה בעליל. עם זאת, אנשים כה משוכנעים שאין כל פסול במעשיהם, עד כדי כך שאפילו לאחר שגדול הדור יוצא בקריאה המגנה את המעשה, עדיין הם אינם משתכנעים וממשיכים בדרכיהם העקלקלות.

מכאן אנו רואים כי רק לאחר שיתעורר בנו רגש עמוק לצניעות אמיתית ולעידון האישיות, נוכל לראות דברים לאשורם. עוד עלינו ללמוד מכך, שמחובתנו להטות אוזן לתוכחתם של גדולי ישראל ולהניח להם להורות לנו את הדרך, גם אם לעת עתה איננו מבינים את ההגיון שבדבריהם, או את ההצדקה להנחיותיהם. לו רק נעשה את המעשה הנכון, נבחין בבירור בצדקת דבריהם.

(ע"פ עוז והדר לבושה פרק ט)

כדי להדגים עד כמה מסוגלים אנשים ואפילו קהילות שלימות להתרגל למצבים מוטעים ולנהוג על פיהם במשך שנים רבות, מתאים להזכיר הנהגה שגויה שברוך ד' אינה נהוגה עוד בימינו. ניתן לראות מכך כיצד עלולים אנשים רבים לנהוג באופן שגוי, והדבר ייחשב כמקובל בהחלט. קשה להאמין, אך בתקופת הראשונים, התפשט מנהג לכבד נשים בסנדקאות בברית מילה, על אף שמשמעות הדבר היתה, שגברים סבבו אותה במשך הברית, והאשה היתה ממש במרכז העניינים. נשים שמשו בתפקיד זה אפילו כאשר הברית התקיימה בבית הכנסת, למרות העובדה שהדבר היה כרוך בישיבה בעזרת גברים במשך כל מהלך הברית.

אחד מגדולי הראשונים באותה תקופה המהר"ם מרוטנבורג נלחם בעוצמה רבה נגד מנהג זה. בעינינו נראה מנהג זה כמעורר דחיה, אך המהר"ם מרוטנבורג נתקל בקשיים גדולים בנסותו לשכנע את הציבור לחדול מכך. הסתייגויותיו מופיעות במאמר שנשמר בספרו של תלמידו רבינו שמשון בן צדוק "תשבץ קטן" (סי' שצז) וז"ל:

אינו נראה לי כלל מנהג כשר שנוהגין ברוב מקומות שהאשה יושבת בבית הכנסת עם האנשים ומלין התינוק בחיקה, ואפילו אם בעלה מוהל או אביה או בנה, דלאו אורחא ליכנס אשה מקושטת בין האנשים ובפני השכינה, וכי האי גוונא פרכינן בפרק האיש מקדש (דף נב) אשה בעזרה מנין, פן יתגרו בה פרחי כהונה, ומי שיש בידו למחות ימחה, והמחמיר תבוא עליו ברכה ושלוש, מאיר ב"ר ברוך זלה"ה.

« המשך מעמוד קודם

שאינו זה דת יהודית, שהיהדות האמיתית אינה משתנה לנצח. וכיון שדרך בנות ישראל הצנועות **בדורות המתוקנים** להקפיד על כך, הרי זה בכלל דת יהודית, והגורעת מכך הרי היא עוברת על דת יהודית שמצוה לגרשה ופטור מכתובתה (כתובות עב.).

וכך התבטא מרן הגר"ח"פ שיינברג זצ"ל: זו דברי הרפורמים שהתורה ודת יהודית משתנים לפי המקום והזמן.

מלבד הנהגות המחויבות תמיד מדין דת יהודית, ישנן הנהגות נוספות של תוספת במצות הצניעות אשר נהגו במקומות מסוימים, וגם הנהגות נוספות אלו מקבלות תוקף של "דת יהודית" באותו המקום. והעוברת עליהן יוצאת בלא כתובה, לפי שלא נהגה כמנהג הצנועות שבמקום (שו"ע אה"ע קטו), על הנהגות נוספות אלו בלבד הוזכר בפוסקים שהם תלויות במנהג המקום, לפי שאינן אלא תוספת והידור ומידת חסידות (פרישה אה"ע קטו, ט).

(ע"פ הלבוש כהלכתו פרק כ)

